

Kasza Márton Lajos jelentékeny szerepet játszik a kanadai magyar irodalomban. Nyelve szépsége, magasrendű kifejezőképessége, átgondolt, átértett véleményeinek tömör kifejezése költőink jobbjai közé emelik. Nem sorolnám a múlt század közepén divatos „dekonstruktív” költők közé, akiknek verseiből ugyancsak hiányzik a versformák betartása. Ezek a költők a versformák kötöttségéből kívánták felszabadítani költészetüket. Céljuk a belül már összegyűlt és megérett szellemi termékeiket a tudatfolyamhoz hasonlóan, szabadon a papírra árasztani. Az így keletkezett szöveget átfésülték, a sorokat igyekeztek a lélekzethez igazítani, az u.n. „erős szavakat” a sorok elejére tenni. A forma helyett a nyelvben rejlő adottságok kiaknázására akarták összpontosítani figyelmüket, s tenni ezt a kifejezőképességük növelése érdekében. Ez, a nyelvi adottságokra való összpontosításból eredő kifejező erő Kasza Márton költészetének legerősebb vonása, de még így se sorolható a formabontók közé, mert ő már eleve formátlan. Ahhoz, hogy valaki le tudjon bontani valamit, először fel kell építeni azt. Magyarul: meg kell tanulni klasszikusan verselni.

A dekonstruktív verseiből, minden oda-nem-figyelésük ellenére, folyamatosan kiérződik költői iskolázottságuk: a betanult, begyakorolt verslábak maguktól is belopják magukat költészetükbe. Ezeknek a fülük már ritmushoz idomult: költészetükből kiérződik a zeneiség. Kasza verselésében nyomuk sincsenek ezeknek. Ez nem minden. A dekonstruktívok mindegyike írt klasszikus formájú verseket is. Az Ostor és vallomás nem tartalmaz egyetlen egyet sem. Ami kiérződik, az Kasza klasszikus verselésbeli tudatlansága, iskolázatlansága. Sajnos ebben nem egyedülálló a kanadai magyar költészet terén: belőlük van a legtöbb. Sokuknak már a strófákra tagolt akármilyen is vers, csak rímeljén, ha lehet. Kasza-Marton Lajost tehetsége és nyelve elemi kifejezőereje emeli magasan ezek fölé, miután ő sikerrel magáévá tette a szürrealizmus használatát. Valakinek ki kell mondania: a zeneiség a versírás fontos kelléke. A klasszikus verselés elsajátítása nélkül csak úgy lehet verset írni, mint zenét komponálni kottaolvasás nélkül. Nem lehetetlen, de ami ebből kisül az nem ugyanaz, még akkor sem, ha szép a melódia.

Kasza-Marton Lajos 1939. Április 21.-én született Salgótarjánban, földművelő palóc családba. Az 1956-os forradalom leverése után menekül Kanadába, ahol Toronto környékén él Toronto helyett, mert soha nem tudja megszokni a nagyvárosi életet. "A természet ölen élek, közel a földhöz, közel az Istenhez, de közel az emberhez is. Minden versemben önmagam adtam, de [?] minden versemből ember szól az emberhez és hiszem, hogy e porszemnyi, érdekszférákra szétszaggatott földgolyón, csak az értelem, s az érzélem szabad áramlásán keresztül biztosíthatjuk a magunk, s gyermekeink, unokáink számára a gondtalanabb, félelem-mentes holnapot." Ezt, az ő szabad áramlását kapjuk egyenesen mi, az olvasói. Kasza-Marton életképes, küzdő ember és ezermester: létfenntartása érdekében váltakozva erdész, vállalkozó, vagy gépkocsivezető. Verseit Ostor és vallomás címen, 1988-ban jelenteti meg Torontóban, a Kanadai Magyar Írók Szövetségének kiadásában. Rendszeres hazalátogató Salgótarjánba, de „a szabad levegő” Kanadához köti, és nem repatriál. Életét, szerepét, földbegtökerezettségét így összegezi:

Együtt rohantam, együtt éltem a tájjal,

a néppel, hisz belőle szakadtam

s üldözőket üldöző rohamban

betűbe vésve mentettem át

minden fontosabb gondolatát.

(Égfelé törve, 139,1969)

Az Ostor és vallomás költőjét öröm olvasni és feldolgozni. Humanitása, éleslátása, lelki érzékenysége, szép, hatásos nyelve egyszerre elragadó. Előre néző és látó ember, azon kevesek közé való, akik meg tudják őrizni szellemi frissességüket hosszabb időn át. Érdekeltsége széleskörű. Minden fontos dolgról ír: a hazáról, a földről, a szerelemről, Kanadáról, abban a bevándorló sorsáról, emellett saját hitéről és reményeiről, szabadságszeretetéről, s időnként bajúdásairól, számadásairól is. Mindezek jobb megismeréséhez tanulmányozzuk költészete jellegzetes vonásait.

Költészetének meghatározó vonása hazaszeretetének és szabadságszeretetének erős megnyilvánulása. Ez nem meglepő. Az ötvenhatosok között sok volt ilyen. Valóban a hazájukat és a szabadságot szerető emberektől félték legjobban a kommunisták, ezek ellen irányult elnyomásuk, ezek ellen kellett elsősorban harcolniuk a szabadságharc előtt, alatt, és után, és ezek soraiból kerültek ki 1956 szabadságharcos menekültjei. Ezek élvonalába tartozik Kasza-Marton Lajos. Magatartása az elnyomás ellen egy évtized múltán is dacos:

A sziv, még dobban, gyűlöletet ver!

Mert sem vasmarok,

erőszak és a halál a jogot:

a Szabadság jogát

nem veheti el!

A szabadságát veszített ember élete nem méltó emberségéhez, a születési jogától már megfosztott embernek nincs mitől félnie és nincs mit félténie. Ezért veszélyes ő a hatalomnak. Mint egy pár sorral lejjebb olvashatjuk ugyanabban a versben:

Mert mit veszithet az, kitől

A Szabadság levegőjét elvették,

s meghagyták, mint elítéltet

az Életét.

(A Szabadság dunamenti alkonyára, 31, 1968)

Mint a fenti sorokból olyan erősen kiérződik, Kasza-Marton szellemének annyira szükséges kelléke a szabadság, mint tüdejének a levegő. Ez a költő hivatott írni a szabadságról, mert amikor ő ír erről, nem egy elvont ideológiáról beszél, sem nem a politikusok által napjainkban annyira agyonhasznált üres jelszót szajkózza, ő valóban egy, a születése óta magáévá tett érzésvilágról és cselekvési szabadságról beszél. S mint a vers címéből, *Ars poetica* helyett, kiviláglik, ehhez köti költészete rúdját is:

Szabadnak születtem,

mint harmatos csendben

a táj,

mint erdőben a fák.

Egyedülinek és szabadnak,

béklyók és bilincsek nélkül

megmaradt magyarnak.

...

olyan szabadnak, mint a táj, ahol élek,

mert csak szabadon szép,

csak szabadon alkotó

az élet.

(*Ars poetika* helyett, 21,1966)

Az alkotó élet feltétele a szabadság. A szabadság és a haza: az ég és a föld, együtt. A költő érzésvilágában a kettő elválaszthatatlanul egybefonódik, mégis a föld, a haza marad a lényeges dolog. *Hazám* című versében ő maga szögezi le: „Életem zajos tülekedésében te voltál a Múza, / az Isten -- Hazám, az enyhítő fájdalom. (*Hazám*, 23,1967) Magyarázatra talán csak az ellentétesnek tűnő „enyhítő fájdalom” szorítkozik, ez is csak azoknak, akik nem élték át azt, amit a más országba kerülteknek kellett átélniük. Mert akik más országba kerültek, azok mind érezték, milyen lelket enyhítő lélekben hazajárni, amikor egy idegen kulturájú, idegen nyelvű országban találják magukat, és hogy milyen fájdalom is ez egyúttal. S nemcsak a honvágy fájdalmáról van itt szó, sokkalta fontosabbról. Mint gyermeknek anyja halálos betegségben való pusztulását látni, olyan fájdalom nézni hazánk betegségét és pusztulását idegenből nekünk. Mert messziről néha tisztábban lehet látni dogokat, mint közelről. Különösen jól lát az, aki közelről is, messziről is tud tájékozódni, mint Kasza-Marton. Mit lát ő, amikor bepillantást nyer Kádár országába, „a legvidámabb barakba?”

Mának élő lett az ország!

Sorsát mintha nem is sejténé:

tivornyás ég alatt öneret vág

a kéz, -- vágtatunk a kihalás felé!

(Fekete felhők alatt, Ostor és vallomás, 16, 1965)

A sorokból a haza sorsáért való aggodalom hangzik, ami nem légből kapott. Salgótarjánban a saját szemével látja, hogy „a domboldaltól a rét széléig / nőtt a temető,” tudja, hogy „tegnap két öreg elment, / de születni nem jött csecsemő.” (Út széléről, 17, 1965) Kasza-Martont tudja azt is, hogy „a szocializmus építése” közben a magyar nép ki van rekesztve sorsának irányításából. Azt is tudja, hogy elnyomott népünk jaját nyugaton senki sem hallja:

A csend felettünk összeér.

tenyéryni foltta zsugorodott az életünk,

sarokszobák zugaiban, láb alatt

az ismeretlenségbe öregszünk.

(Út széléről, 17, 1965)

Érdeemes ennél a strófánál megállni, értékelni nyelve művészetét, hogy megértsük mi teszi Kasza-Martont költővé a költők között is. Elsősorban a kifejező erő, a hatásosság és a tömörség, amiről már szóltam. Nézzük rögtön az első sort, „A csend felettünk összeér.” A „felettünk összeér” közhelyszerűen használt kifejezés, mindenki hallotta százszor olyan, gyakran használt kifejezésekben, mint például az ágak, a fák, a felhők, a hullámok, satöbbi, felettünk összeérték vagy összezsugorodtak. Belénk idegződött mindegyikből valami meghatározatlan veszélyérzet, mintegy az élve eltemetés veszélye, amire agyunk kondicionált reflex-szel reagál.[1] A csenddel való összefüggésbe hozás váratlan, eredeti. Ez többet mond a közhelynél. Ugyanezt a mondókát egy újságíró úgy fejezné ki, hogy „nem jön hír a vasfüggöny mögül,” egy prózaíró, hogy „csend borult az országra,” egy XIX. századi költő „aggasztó csendről” beszélne. Mindegyik többet mond az előzőnél, de csak a „csend felettünk összeér” hat zsigereinkre, ébreszt aggodalmat bennünk. Ez szürrealizmus a javából. Akit így befed a csend, érezzük, az bajban van, nem hallatszana ki segélyköltés sem. A továbbiakban ezt a némaságra ítélt, belülről is elhallgattatott, szánalmas emberéletet írja le a stanza hátralévő három sora. Az elnyomott ember korlátozott léte „tenyéryni foltta zsugorodik,” egyénisége eltűnik, felismerhetetlenné, egy „foltta” válik, mozgástere nincs. A sarokszobának is csak a zuga az övé. Nincs kitörés a fojtogató csendből, az egyén hangját nem lehet hallani - a panel házak proletárjai idősödve már haszontalanokká válnak, láb alatt vannak, kifejezően „az ismeretlenségbe öregednek.” Íme négy sorba tömörítve a szabadságát veszített emberi sors reménytelen, aggasztó érzésvilágával a kommunizmus Magyarországon. Ime Kasza-Martont

költészetének szürrealizmusa, nyelvének kifejező ereje, hatásos tömörsége. Amikor ezeket a sorokat írja, Kasza-Marton szabadnak érzi magát Kanadában, de tudja, hogy amíg él, elválaszthatatlan lesz hazájától:

...Azt hiszed a szabad csillagok

útján te is szabad vagy. Hiheted. -- a rád

váró válasz tömör fókuszba ránt minden érvet.

Ha kiröppentél is, agyad bolygós űrében,

van egy hely, egy pont, ami fogva tart:

s ez a Hazád.

(Hóbortos világ porondján, 153, 1988)

Kasza horizontja szélesebb mint az ország, magába foglalja népét, amikor a teendőkről beszél: „Harc kell, tespedést feloldó harc, / kéz, mely testvérré talál, / az egymást kereső rokonok között / megértés kell és leomlott határ.” Majd folytatja ugyanott:

De ostor kell, ostorozni,

szavak, melyek menteni tudnak,

előrenéző remények között

elvetni minden bánatunkat.

(Megtisztulás, Berzy Józsefnek, 33, 1968)

Ezzel eljutottunk Kasza-Marton költészetének másik jellemzőjéhez, optimizmusához. Ő nem síránkozni, tenni szeretne.

Nem vitázni jöttem én,

-- szegény elődök elűzött fia --

mert mit ér itt a

szó, ha ütni kell,

mit ér a cél,

nem-kezdett semmivel!?

Nem vitát hoztam én,

de felétek nyújtó kezet,

hogy végre átlépve minden múltást,

győzzön itt a jövőt hozó

igyekezet!

(Nem vitázni jöttem én, 18, 1965)

Ennek a „jövőt hozó igyekezetnek” a jegyében éli életét. Környezete nem éppen felemelő, de átnéz rajtuk. „Kárhózatban élő, múltat taposók vesznek körül,” írja, „de már vissza nem húzhat hanyatló kezetek. / Előrelátó szemek prizmájában élek / és várnak egyszivdobbanású emberek.” (Mikor mindenkihez szóltam, 34, 1969) Fenntartja optimizmusát, mert tudja:

A mindennapi indulásból a haladás mit ígérhet,

hisz időtlen messzeség felé nyílik az útja,

ha csak az iránynak szabsz életeddel határt,

azt a Sors mily magasságok felé fújja?

(Vonuló, tükrös képek, 71, 1988 március 21)

Munkásságáról így ad számot:

Égfelé törtem, tettekben, szavakban,

s ó hányszor megköveztem

ezer sebből vérző életét a mának.

Nyelvek piszkavasának

hegyes tőre lettem.

Tanítottam és neveltem:

a szépet kerestem

emberek közt az embereken,

mindig a jelenben, a mában,

sohasem az elmúlásban.

(Égfelé törve, 139, 1969)

Földet vásárol, fészket épít, és élettársat keres, de ez nem könnyű, mert amikor kivonta magát a városból, kivonta magát a társaságból is. De csalódottan is reménykedik, Az elsők között Gallai Annában: „Dalos napok között szerettelek. / Szívemet adtam, de te eldobtad azt. / Testvért és társat kerestem benned, / jövőnek áldást és gondra bő vigaszt.” De nem felejt: „a hűség titkát követő életemben / megjelenysz egyre, mint távoli remény. (Zsoltárok közt dicsért a nyár, Annának, 49, 1965) Ragaszkodik a földhöz, a városban talajtalannak érzi magát. De Kasza-Marton nem visszavonulni ment birtokára, hanem előre haladni: új életet teremteni magának, mert új hazájában is helyt akar állni, ott is otthon akarja érezni magát. Józanul mérlegeli helyzetét, de még ebből a józan mérlegelésből is kiérződik optimizmusa:

Úgy élek itt, mintha a nógrádi hegyek

közt élnék, de gondolataim zártságát,

új technológia haladása feszegeti szüntelen.

Az átalakulás jegyében élek...

...

Nem élhetem újra nagyapám éveit,

s nem elég az sem, mi utánuk megmaradt.

Változások forradalmát tanulom naponként,

hogy ki nem [Sic] maradjak a holnapok tavaszából.

(Fejlődés, 19, 1966)

Kasza-Martonnak nincsenek illúziói környezetét illetően. Látja, hogy a falusi élet kihalóban van körülötte, a farmok elhagyatottak, időszakos lakosok lakják a lakottakat is: városi emberek, akik nyugalmat jöttek vásárolni ide, nem dolgozni jöttek. Az egykori dolgozó élet szerszámait gazdátlan limlomokként támasztják a kerítések:

Öreg és mostoha lett a falu,

a város fölszippantotta életét,

de nem sir, csak vár, hallgatja

az őstől örökölt föld neszét.

Mert fehér csendben, régi úton,

már jövőben jár az álom,

de haj, ökör nélkül mit sem ér

a kerítést tartó járom.

(Tavaszi felé, 107, 1971)

Ő szeret ezen a termékeny, gazdag földön élni, de társ nélkül csak gazdag szegénységben érzi magát:

A szomszédoknak csak biccentek.

Reggelenként olyan esetek,

mint fészek szalmája közt a kiscsibék.

Aztán, ha ösvényre lelek, kikutatom

titkát, neszét a lombos tájnak,

s a kis csermely mellett hallgatom

amint a szajkók kiabálnak.

És enyém az erdő, a reggel és a délután,

s enyém a csend a csillagos este szemén,

minden, csak te nem, csak te nem vagy az enyém!

(Gazdag szegénységben, 57, 1969)

Egy másik reményteljeshez, Jutkához is ír verset, de úgy tűnik, hogy Jutka is a városban él. Ez már félreismerhetetlenül szerelmes vers:

Vidám a homlok és öröm bujkál

-- ha nézed -- az emberek szemében,

köztük jársz, s a röppenő hahóknál

szőkeséged fürdik a napsütésben.

Az ütemek dallamot rejtenek

és részeg a szintől a délután,

a kertben simogató szemek

előtt, biborban izzik a tulipán....

És tudom, ha eljő az este,

köténybe gyűjtöd a fényt

és szemed kék-vágyas tengerében,

szived alatt viszed

a tavasz-szinezte reményt.

(Villanások, fények, Jutkának, 64, 1971)

Egy másik, ugyancsak ehhez a kékszemű Jutkához írt vers boldog záró sorai: „...szemed égben oldott tükrében / fényben ég a téli délután. (Ne félj, 67, 1980) Majd nyolc évvel később, feltehetően még mindig neki, de már mint élettársának:

Mindig lágyitva adtál minden csókot

és nyugtatás voltál az est puha ölén.

Nem is tudod mit hagytál bennem,

hogy szálltunk az együttlét örömén.

Mégis védelek, őrizlek, egyre szebben,

benne az életet szólító, ítélő percben...

(Őrizlek, egyre szebben, 70, 1988)

Kasza-Marton katolikus ember lehet, mert már korai szerelmei is bűntudatot és szégyent ébresztettek benne a szexualitás iránt. Két példa:

Szeretem, ha öled altat,

ha titokba zár a csend-sötét,

ha nem látja más az alkonyatban

az arcunk vágyas szégyenét.

(Ha titokba zár, 51, 1965)

S egy másik:

Kapaszkodj, édes polipszorítás,

tiltott, meg ne tedd

igéje az észnek!

Most még, most csodás

benned, bennünk

édes madzagán

az Élet.

(Az élet játékában, 53, 1967)

Egyébként nem foglalkozik sokat a vallással, nem az égből vár segítséget, és határt szab a bűntudatnak is: „Nem fogadhatsz el mindent / büntetésként, s szavakkal Istent / se bánthatsz. Bölcs hallgatásait úgy sem érted. / - Nincs semmid, senkid itt, / ki másít léted nyomorán. (Az élet porondján, 76, 1963 ápr. 21 (25 éves születésnapján)) Nem sok reverenciával kezeli a reverendát sem. „Mily pályán kering hűtlen életed?” kérdezi Seres Ödön lelkészt, és vádolja is:

„Megbokrosodott igéket dobálsz, / s őrült vagy, vagy csak játszol, / midőn felbontod a napok zsvivalyát." A vers utolsó sorai már majdnem lenézőek, amint összegezi: „mig változást keresel, / életed a maroknyiség / tudatában túri az ösztökét. (Ostor és vallomás, Rev. Seres Ödönnek, 20, 1966 február) Ámbár eleve nem kedveli, optimizmusát előlegzi a városnak is, amit tavasszal szépnek lát: „Alkonyok aranyékszerét gyűjtik. A megszokott / Bloor Streeten kacajok virgonc csengése száll. / a Casaloma bástyáról szivárvány szín csorog: / csalogató szín, varázs fénysugár." (Tavaszköszöntés, 83, 1966) De észreveszi a nemtetszőt is:

Neon villog és szél söpör,

autók, villamos, emberek.

Rohanás, zűrzavar mindenütt

és cigarettázik egy gyerek.

Megyek mindenféle zajban,

az út egy soknyelvű egyveleg.

Az ismétlődő élet-duhajában

létükért küzdenek az emberek.

Torontói pillanatkép, 82, 1965

Annának már mérlegelten összegezi Torontóról alkotott képét:

Kép az élet aszfalozott asztalán:

az önmagukat magukba-zárók börtöne,

az átlagosok ingadozó öröme,

az öregek épp-hogy-élete,

a fiatalok kéje,

szőrös érdekek irányított majmolása.

A se itt, se ott nem létezők,

alkohol tépázta szegények, nyomorultak,

senkitlen vakok, akiknek se hitük,
se reményük nincs, csak a szemét közelében
élő életük van, s előttük bezártak ajtót, ablakot.

Torontó, nagy város, bámulók szemfénye,
egyszerre nyitsz tért az ember előtt:
magasságok felé, s a reménytelen mélybe.

Kép Torontóból, Gallai Annának, 116, 1988

Az elemzés helytálló, valós. Látja a városi polgár saját kisebb-nagyobb lakásba önbezárt sorsát, akinek hol fel, hol lefelé ível keresetével az életszínvonala, akit „a szőrös” (értsd primitív) érdekek, a haszonhajhászok pénzvilága vezérel, a céltalan, csapongó fiatalok kéjhajszolását, az öregek tengődését, a kisemmizettek reménytelen helyzetét, és beékelve közéjük a mindenhol ide sereglett újbevándorlókat, a „se itt se ott” nem létezőket. Ezek nemcsak be vannak zárva, de be is vannak falazva:

A félig megszokottság falai mögül, a
"csak még egyszer" dalával néznek a tájra:

előre nem jutottak, se hátra,
úgy maradtak, ahogy elszakadtak:
befalazva egy külön világba.

Önmagunkba befalazva, 30, 1976

A kanadai magyar és egyéb nemzetiségű bevándorlók ezek a „se itt se ott nem élők,” akik a „félig megszokottság falai mögött élnek,” nemzetiségi gettóiban; ezek azok, akik „előre se jutnak, se hátra,” ezek a holtig idő kapszulában élők, akik „úgy maradtak ahogy elszakadtak.” Mert a nemzet és a nemzet kultúrája olyan mint az élő fa, az fejlődik, növekszik, új ágakat termel, a körötte változó világgal változik. A leszakadt ág már nem szerves része a fának, ha saját nedvein tud is élni még egy ideig, nőni már nem. Ha vízbe teszik egyszer még virágzik, s aztán vége. Ilyen virágzás a kanadai magyar irodalom virágzása. A virágok, a versek, maguk még szépek, aztán annyi. Csak könyvbe préselve lehet megőrizni őket, mint talán ebbe a könyvbe. Kivételek persze vannak, de kevés az olyan ág, amit sikeresen be lehet oltani az új nemzet fájába úgy, hogy az fog is. S ha fogott, az ritkán marad meg magyarnak. Vitathatóan, Kasza-Marton ezen kivételek egyike, ezen életképes ágak egyike. Ő képes új nedvet szívni, és magáévá tenni legalább annyira Kanada kultúráját, hogy megértse mennyire veszélyeztetve van az emberek szabadsága itt is:

Függönyön innen, falakon túl,
aki békét hirdet az szabadságot lop, s néhol
szabadon már csak álmában
járhat az ember...

Megszokhatatlan állapot.
Törvény védi a törvénytelen bűnt is.
Sarkaink mögül még nem dőlt ki,
az elégedetlenkedők,
a here-életmódot kedvelők,
a mindent kételkedve fogadók
vezetett ébersége.

A szemét forradalma ez,
bár "vagon-kérdés" az egész.

"Vagon-kérdés," Nyilasi Tibornak, 106, 1971

Az embereket manipulálják az érdekek drótszálain a nagyban-érdekeltek érdekei.
Kasza-Martón látja, hogy ennek ellen kell állni:

A változások okáért élünk,
de tagadni kell a tagadás
fojtogató tagadását is,
mert az igazságban is tagadás van,

S A TAGADÁSBAN AZ IGAZSÁG

Tagadás, 108, 1972

A becsapottság felismerése még ezt az optimista embert is megkeseríti:

Szegények és félszegények,
gazdagságban is szegények között,
csak a jelen tudná elmondani mily
öncélú az életük, mily istenverte, üldözött.

...

Igéretekkel teli gyomrod forog,
s az ide-oda tartozás semmittevése
bénítja ugrásra kész lábad.

...

S egyre nyeljük a pofont, a testvéri szégyent.

Idegen tűzhelyek bábeli zavarában,
nyelvünk hegyéről létünkbe mar a szó.

...

és minden, ami volt már régen, oda van.

(Keserű szájjal, 32, 1968 március 15, Port Credit)

Értékelnünk kell Kasza-Martont széles perspektíváját, ahogy saját bajait is a nagyobb keretbe helyezi. Kanadaiak között „idegen tűzhelyek bábeli zavarában” érzi magát, szégyenleni kénytelen fajtáját, ugrani szeretne az új világba, de nem tud megválni magyarságától sem. Lelkesedése már régen hűlőben van. „Azt hitted napfényt és mosolyt találsz. / Éneket hoztál, ifjú életed aranyát, / s a föld, hová léptél, kontinensnyi terével, / küldi feléd hideg, havas tavaszát. (Dioptriák mögött, 29, 67) Megírja egyetlen, lelki válságát tükröző versét, Karod erejével (115, 1983) címmel:

Mit ér a szó, ha hideg a lélek,
mit érnek az érzéstelen szeretések,

mit az élet, ha nincs sziv,
ha küzdéseid szent hevében
szemed ablakán kifolyik
minden álom, ha hitedben égetnek el akkor is,
mondd -- az ember benned mit csináljon?

Mint később mondja, „vajúdik és vizsgálják benne a kor.” Mert íme itt van egy szabadságszerető, reménnyel és energiával telített, egy magát mindenhol feltaláló, életdús fiatalember, Észak-Amerikában, a lehetőségek földjén; itt egy nyitott szemekkel és széles látókörrrel rendelkező értelmes ember, aki elhatározottan boldogulást keres. Ő jön, mint mondja,

A földbe taposott vérből,

...

az élők józan gondolatából, vágyából
született párnapos szent élet felelősségéből,
a száműzöttek kényszerűségéből
a hontalanok álmából,
és emlékezik
Kanada nagy szabad ege alatt
és mondom a szenny s a tisztaság
a szegénység nyomora és a gazdagság között
Emberek vagyunk itt és úgy
ahogy embernek szabad!
(Vajúdik és vizsgálják bennem a kor, 42-43, 1982)

Ő jött, ő hinni akar! És mit talál? Egy irgalmatlan jelent:

Irgalmatlan jelent őriz a csend.

Az utcai élet árulja bűnös titkait.

Vértől zavaros térben élők

élik a megfeszített Krisztus kinjait.

Görcsöt kap a szem, ha néz!

Árvákat szaporító diadal ordít

ismétlődő emberi érdeket, s a

lábunknál esztelenség hódít.

Micsoda vágóhid lett az élet itt!

...

Mért halnak...

... roncsos álmokért?

Irgalmatlan jelen, 44, 1988, Pickering

1966-ban még úgy gondolja, hogy „Ez új kor, új élet-keresészavarában, / ma bizony messze jut az ember, / ha egyszer vándorútra lépett. (Vándorúti, 85, 1966) Vagy mégse?

Forrásmunka

Kasza-Marton Lajos, Ostor és vallomás, a Kanadai Magyar Írók Szövetségének kiadása,

Toronto, 1988

[1] Ez, a tudatalatti hatásos működésbe léptetése, mint az érzelem kommunikációs eszköze, a szürrealizmus lényege. Ennek tudatos használata a költészetben a múlt század költészetének jelentős haladást eredményező vívmánya.